

Шубадзёрава Ала Міхайлаўна

кандыдат філалагічных навук,
дацэнт, дацэнт кафедры
сацыяльна-гуманітарных дысцыплін
Магілёўскі інстытут
Міністэрства ўнутраных спраў
Рэспублікі Беларусь
г. Магілёў, Беларусь

Ala Shubadziorava

PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of the Social Sciences and Humanities
Mogilev Institute
of the Ministry of Internal Affairs
of the Republic of Belarus
Mogilev, Belarus
ashuboderova@mail.ru

ЛІНГВІСТЫЧНАЯ ПРЫРОДА КАЛАМБУРА І АСАБЛІВАСЦІ ЯГО ПЕРАКЛАДУ
(на матэрыяле драматургічных твораў К. Крапівы)

THE LINGUISTIC NATURE OF PUN AND SPECIFICS OF ITS TRANSLATION
(Based on the Dramatic Works of K. Krapiva)

Артыкул прысвечаны даследаванню каламбура як стылістычнага прыёму, а таксама праблеме перадачы яго значэння пры перакладзе. Паколькі каламбур ствараецца з дапамогай розных маўленчых сродкаў, якія закладзены ў самой мове або якія ўзнікаюць з прычыны індывідуальнага пераасэнсавання слоў, варта ўлічваць усю складанасць перадачы гульні дадзеных слоў, а таксама семантычныя і структурныя адрозненні, што існуюць у розных славянскіх мовах.

К л ю ч а в ы я с л о в ы: каламбур; гульня слоў; пераклад каламбура; способы перакладу; міжславянскі пераклад; п'есы; К. Крапіва.

The article studies pun as a stylistic device and the problem of rendering its meaning in translation. As pun is created by means of various speech units, inherent in the language itself and occurring in the course of an individual reshaping of words, the complexity of rendering such words as well as semantic and structural differences in the Slavic languages should be taken into account.

Key words: pun; play on words; pun translation; translation techniques; inter-Slavic translation; plays; K. Krapiva.

Адной з адметных асаблівасцей індывідуальна-аўтарскага стылю Кандрата Крапівы з'яўляецца выкарыстанне каламбураў – жартаў, створаных моўнымі сродкамі. Каламбуры ўжо станавіліся аб'ектам даследавання ў беларускім мовазнаўстве [1; 2]: былі вызначаны лінгвістычныя прыкметы каламбура, апісаны спосабы і прыёмы іх пабудовы, стылістычныя функцыі. Аднак некаторыя пытанні навуковага вывучэння гэтай стылістычнай фігуры па-ранейшаму застаюцца актуальнымі і цікавымі мовазнаўцаў. Адна з такіх сур'ёзных праблем, якая патрабуе дэталёвага аналізу, – гэта пераклад каламбураў на іншыя мовы.

Пераклад каламбура з'яўляецца складанай, а часам зусім невырашальнай задачай, з якой цяжка справіцца не толькі пачаткоўцам, але і вопытным перакладчыкам. Каб удала перакласці каламбур, трэба мець высокі ўзровень валодання як замежнай, так і роднай мовай, але і гэта не гарантуе добрых вынікаў. Пераклад каламбура можна назваць асаблівым відам перакладчыцкай дзейнасці, дзе складана прапанаваць адзіны алгарытм працы, паколькі кожны выпадак своеасаблівы.

Многія тэарэтыкі і практыкі перакладу, такія як С. Влахаў, С. Флорын [3], В. Н. Камісараў [4], В. С. Вінаградаў [5], А. А. Дзідык, С. В. Брыкіна [6], прысвяцілі свае навуковыя працы вывучэнню цяжкіх для перакладу моўных з'яў: фразеалагізмаў, уласных імёнаў, каламбураў і інш. Вынікі гэтых і многіх іншых даследаванняў дазваляюць сфарміраваць уяўленне аб асноўных праблемах, якія ўзнікаюць пры перакладзе такіх адзінак, спосабах вырашэння некаторых канкрэтных перакладчыцкіх задач. Аднак па-ранейшаму нявырашанымі застаюцца пытанні аб структурных асаблівасцях каламбура, найбольш прадукцыйных спосабах перакладу дадзенага моўнага феномена. Таму ў апошні час з'яўляецца нямала лінгвістычных даследаванняў, у якіх разглядаюцца лінгвастылістычныя адметнасці каламбураў [7], спосабы іх узнаўлення ў іншых мовах [8; 9], прапануюцца ўласныя алгарытмы перакладу каламбураў [10], што дазволіць сфарміраваць універсальны падыход да рашэння гэтай праблемы.

Для таго, каб пераклад атрымаўся ўдалым і адэкватным, перакладчык павінен мець уяўленне пра сутнасць каламбура і механізмы яго ўтварэння, бо ўзнікаюць праблемы не толькі з перадачай моўнай гульні на тую або іншую мову, але і з правільнай яе інтэрпрэтацыяй: часам перакладчыкі могуць убачыць каламбур там, дзе яго няма.

Лінгвістычная сутнасць такой з'явы, як каламбур, складаная і неадназначная, ён вывучаецца з розных пунктаў гледжання: псіхалагічнага, літаратурнага, лінгвістычнага, перакладчыцкага. Таму ў навуковай літаратуры няма адзінага азначэння каламбура як стылістычнага прыёму, не існуе таксама і адзінага тэрміналагічнага наймення для абазначэння гэтай з'явы. Вышэйназваныя дыскусійныя пытанні разглядаюцца многімі сучаснымі даследчыкамі [1; 6; 7], таму мы не будзем засяроджваць увагу на іх падрабязным аналізе, адзначым толькі той падыход, якога прытрымліваемся ў дадзенай працы. Паняцці *каламбур* і *гульня слоў* разглядаюцца намі як сінанімічныя і ўзаемазамяняльныя, а каламбурам лічым маўленчую фігуру (слоўны жарт, гульня слоў), заснаваную на наўмыснай або міжвольнай двухсэнсавасці, якая служыць для стварэння гумарыстычнага, сатырычнага, іранічнага эфекту.

Яшчэ адным важным аспектам, які неабходна ўлічваць пры перакладзе каламбураў, з'яўляецца спосаб іх пабудовы. У тэарэтычных працах сустракаюцца розныя класіфікацыі каламбураў. Пераклад жа іх, на думку многіх даследчыкаў, зручна разглядаць на двух узроўнях: лексічным і фразеалагічным. [3, с. 292]. Аднак у апошні час звяртаецца ўвага на тое, што адзінкі сінтаксічнага ўзроўню таксама могуць выкарыстоўвацца для пабудовы каламбураў [2, с. 38–41]. Найчасцей у каламбурах абыгрываюцца мнагазначныя словы, амонімы, паронімы, фразеалагізмы, якія валодаюць здольнасцю ствараць двухпланавасць або двухсэнсоўнасць, уласціваю для гульні слоў.

Немалаважна, што каламбур як стылістычны прыём звязаны з пэўнымі эфектамі: сюды можна аднесці эфект падманутага спадзявання, эфект кагнітыўнага дысанансу, дваінога ці траінога сэнсу, аднак усе яны накіраваны на тое, каб стварыць камічную сітуацыю. Нельга не пагадзіцца са словамі А. Шчарбіны, што "сапраўды дасціпны каламбур звычайна заключае ў сабе іронію, гумар ці сарказм, што ён завастрае думку і таму так арганічна ўжываецца як у вуснах вялікіх мысліцеляў і мастакоў, так і ў вуснах народа, бо няма такога народа, які б не любіў змястоўнай, мэтанакіраванай, смешнай дасціпнасці" [11, с. 17–18].

Каламбур – спецыфічная і складаная моўная з'ява, але дастаткова распаўсюджаная ў тэкстах розных жанраў, таму перакладчык сутыкаецца з дваіной праблемай: па-першае, распазнаванне і разуменне гульні слоў, па-другое, прымальны пераклад каламбура на сваю мову. Пры перакладзе з блізкароднасных моў перакладчыку даводзіцца вырашаць меншую колькасць цяжкіх задач, бо многія культурныя рэаліі могуць калі не супадаць, то быць падобнымі. Праца перакладчыка ўскладняецца, калі мовы, з якімі ён працуе, належаць да розных груп.

Асноўная частка работ як айчынных, так і замежных навукоўцаў, у якіх даследуецца спецыфіка перакладу моўнай гульні, сканцэнтравана пераважна на англійскай, нямецкай і рускай мовах [9; 12; 13], падобным перакладам з адной славянскай мовы на другую ўдзяляецца значна менш увагі. І хоць славянскія мовы адносяцца да групы роднасных моў, яны, тым не менш, не валодаюць ідэнтычнай лексічнай, фразеалагічнай сістэмай. Іншы раз генетычная блізкасць моў стварае для перакладчыка пэўныя цяжкасці, якія заключаюцца ў тым, што фанетычна падобныя, а часам і тоесныя словы могуць мець абсалютна рознае лексічнае, граматычнае значэнне, адрознівацца стылістычнай афарбоўкай.

У даным артыкуле намі зроблена спроба параўнаць і прааналізаваць розныя варыянты перадачы каламбураў К. Крапівы пры перакладзе іх на рускую і польскую мовы. Творчасць К. Крапівы была выбрана невыпадкова, бо ў п'есах гэтага беларускага пісьменніка сустракаюцца амаль усе традыцыйна вядомыя тыпы каламбураў. Гэта каламбуры, пабудаваныя на: а) сумяшчэнні значэнняў полісемічнага слова; б) абыгрыванні фразеалагізмаў; в) аснове паранамазіі; г) сутыкненні значэнняў сінонімаў, антонімаў, амонімаў.

Аналіз фактычнага матэрыялу дае падставы гаварыць, што пераклад каламбураў у п'есах К. Крапівы адбываецца рознымі спосабамі: *калькаванне, кампенсацыя, пропуск*.

Найбольш распаўсюджаным спосабам перакладу каламбураў К. Крапівы з'яўляецца *калькаванне* – гэта пераклад лексічных адзінак арыгінала шляхам замены яе кампанентаў – марфем ці слоў (устойлівых словазлучэнняў) – іх лексічнымі адпаведнікамі ў мове перакладу. Сутнасць калькавання заключаецца ў стварэнні новага слова або ўстойлівага спалучэння ў мове перакладу, які капіруе структуру зыходнай адзінкі. Зрабіць такі пераклад, не змяняючы пры гэтым форму, атрымліваецца ў тым выпадку, калі паміж абыгранымі словамі (фразеалагізмамі) замежнай мовы і суадноснымі адзінкамі мовы перакладу існуюць не проста эквівалентныя адносіны, а поўная эквівалентнасць з ахопам двух ці больш значэнняў.

Разгледзім для прыкладу выкарыстанне спосабу калькавання пры перакладзе полісемічных каламбураў з п'есы К. Крапівы “Хто смяецца апошнім”: [Цёця Каця:] *Нашто вам, маладой дзяўчыне, гэтыя старыя **косці** спатрэбіліся?* [Вера:] *Косці ў яго старыя, але душа маладая.* [Цёця Каця:] *Хто ў боб, а хто ў гарох. Я пра тыя косці, што ў шафах.* [Вера (смяецца):] *А я думала, пра Аляксандра Пятровіча...* [14, с. 156]. У вышэйпрыведзеным каламбуры полісемант *косці* ў розных рэпліках дыялогу рэалізуе розныя значэнні: прамое ‘састаўная частка шкілета чалавека’ і пераносна-сінекдахічнае ‘стары чалавек’. Мнагазначнасць назойнікаў *кости* (рус.) і *kości* (польск.) дае магчымасць захаваць каламбур, спосаб яго пабудовы і дасягнуць таго самага камічнага эфекту, што і ў перакладзеным тэксце. Параўн.: [Тетя Катя:] *И на что вам, молоденькой девушке, эти старые **кости** понадобились?* [Вера:] *Кости у него старые, а душа молодая.* [Тетя Катя:] *Кто про бобы, а кто про горох! Я про те кости, что в шкафах.* [Вера (смеется):] *А я думала – про Александра Петровича* [15, с. 94] і [Mrąkowska:] *A wiem, wiem. Tylko nie wiem, co takiej młodej dziewczynie po tych starych **kościach**.* [Ewa:] *Kości u niego stare, ale dusza młoda.* [Mrąkowska:] *Masz, jeden o pieprzu, drugi o wieprzu. Ja o tych*

kościach, o! (wskazuje eksponaty) [16, s. 9]. Трэба адзначыць, што пры перакладзе каламбура на польскую мову прамое значэнне назоўніка-полісеманта актуалізуецца аўтарскай рэмаркай (*wskazuje eksponaty*), у дадзеным выпадку экспанаты – гэта косці жывёл, якія захоўваліся ў шафах.

Антанімічныя каламбуры, пры перакладзе якіх выкарыстоўваецца прыём калькавання, з’яўляюцца нешматлікімі ў творах К. Крапівы. Неад’емная асаблівасць такіх каламбураў (як і ўсіх іншых) – двухсэнсавасць хоць аднаго з абыграных антонімаў. Калі адно са слоў антанімічнай пары полісемічнае, то яно ўспрымаецца адначасова ў двух значэннях: адно вынікае непасрэдна з кантэксту, другое падказваецца антонімам. Напрыклад: [*Н і ч ы п а р:*] *Глядзі ты! У яго ж і свая жонка **гладкая**. [Ц ё ц я К а ц я:] Гладкая, мусіць, прыелася, да **шурпатай** пацягнула* [14, с. 155]. Аснова данага каламбура – антанімічная пара *гладкая–шурпатая*. Адзін з полісемантычных антонімаў (*гладкая*) першапачаткова ўжываецца з пераносна-метафарычным значэннем ‘поўная, дагледжаная, выпешчаная’, а другі (*шурпатая*) – з прамым ‘нягладкі, з невялікімі няроўнасцямі’. Камічная экспрэсія абумоўлена прыналежнасцю антонімаў да розных стылістычных разрадаў лексікі: міжстылёвай (*шурпатая*) і гутарковай (*гладкая*).

У тэкстах на рускай і польскай мовах знаходзім эквівалентны пераклад вышэйпрыведзенага каламбура. Высокая ступень эквівалентнасці абумоўлена тым, што абыграныя лексічныя адзінкі (*гладкая, gładka – шурпатая, шершавая, chropowata*) валодаюць максімальна высокай сэнсавай агульнасцю, магчымай паміж разнамоўнымі тэкстамі. Параўн.: [*Н и к и ф о р:*] *Гляди ты! У него ж и своя женка **гладкая**. [Т е т я К а т я:] Гладкая, видно, приелась, к **шершавой** его потянуло* [15, с. 93] і [*Р а л у с х:*] *Fiu. Fiu! Popatrz no! Gorkowiecki ma przecież żonę i to całkiem **gładką**... [М r q k o w s k a:] Gładka już tu się widocznie przejadła, to go pociągnęło do **chropowatej*** [16, s. 8].

У прааналізаваных намі фразеалагічных каламбурах метады калькавання пры перакладзе выкарыстоўваецца радзей. І гэта невыпадкова. Фразеалагічны каламбур будуецца на аснове трансфармацый, якія звязаны з разбурэннем формы і зместу зыходнай фразеалагічнай адзінкі, пры гэтым дасягаецца паралельнае ўспрыманне як фразеалагічнага значэння абыграных адзінак, так і прамога значэння кампанентаў або падвойная актуалізацыя, якую пры перакладзе захаваць вельмі цяжка: [*Гарлахвацкі:] Праўда, думаеце так? [Туляга:] Признаюсь, **приходзіла мне ў галаву** такая думка. [Гарлахвацкі:] Дык **выкіньце яе з галавы**. Яна вас загубіць. Сведак у вас няма, ніхто вам не паверыць, а павераць мне* [14, с. 178]. Каламбур будуецца на сутыкненні двух фразеалагізмаў-антонімаў *прыйсці ў галаву* і *выкінуць з галавы* (‘раптоўна з’явіцца

ў сьвядомасці і 'перастаць думаць пра што-небудзь'). Эквівалентна дадзены каламбур перакладзены на рускую мову: [Туляга:] *Признаюсь, такая мысль **приходила мне в голову***. [Горлохватский:] *Так **выбросьте ее из головы***. Она вас погубит. Свидетелей у вас нет, никто вам не поверит, а поверят мне [15, с. 120]. Пры перакладзе на польскую мову фразеалагізм *przyjść do głowy* захаваны, а антанімічны яму *выкінуць з галавы* прапушчаны і кампенсаваны выразам *nie radzę*, які дазваляе перадаць змест выказвання ('адмовіцца ад задуманага'), аднак каламбур пры такой замене страчваецца: [Туляга:] *Przyznaję, że **przyszła mi do głowy taka myśl**...* [Gorłowiecki:] ***Nie radzę**. Świadków nie macie, nikt wam nie uwierzy, uwierzę mnie* [16, s. 41].

Пры перакладзе аманімічных і паранамастычных каламбураў К. Крапівы найчасцей выкарыстоўваюцца такія спосабы, як кампенсцыя і пропуск. Паводле сваёй лінгвістычнай сутнасці аманімічныя каламбуры падобныя да полісемічных, бо ў іх адной адзінцы плана выражэння адпавядаюць дзве адзінкі плана зместу. Аднак у выкарыстанні мнагазначных слоў і амонімаў назіраюцца некаторыя адрозненні. Так, пры абыгрыванні полісемічнага слова выяўляюцца агульныя рысы паміж рознымі яго значэннямі, пры абыгрыванні амонімаў такой агульнасці няма. Таму для размежавання двух значэнняў аднаго і таго ж слова трэба значна менш кантэкстуальных сродкаў, чым для адрознення двух амонімаў.

Прадукцыйны спосаб пабудовы аманімічных каламбураў у п'есах К. Крапівы – супастаўленне ў адным кантэксце фанетычна аднолькавых імёнаў – уласных і агульных: [Паўліна:] *Таварыша **Пытляванага** няма?* [Здравеня:] *Няма*. [Бандарчык:] ***Пытляваны** ўвесь выйшаў, адзін чорны застаўся* [14, с. 395]. У гэтым каламбуры камічна абыгрываюцца амонімы *Пытляваны*¹ (антрапонім) і *пытляваны*² 'спечаны з добра размолатай прасеянай мукі', значэнне якога рэалізуецца пад уплывам прыметніка *чорны* ('выпечаны з цёмнай жытняй мукі'). Пры перакладзе на рускую мову ў каламбуры захоўваецца антрапонім *Пытлеваний*, а другі неперададзены амонім арыгінала замяняецца сугучным кампанентам *пеклеванный* з тым жа значэннем, як і ў беларускай мове: [Павліна:] *Товарища **Пытлеваного** нет?* [Здоровеня:] *Нет*. [Бондарчик:] ***Пеклеванный** весь вышел, один черный остался* [15, с. 377]. У п'есе на польскай мове гэты каламбур прапускаецца.

Цяжкімі для перакладу з'яўляюцца паранамастычныя каламбуры, пабудаваныя на абыгрыванні ўласных імён і сугучных ім апелятываў: [Даніла (да Батуры):] *Вось якую ноту я яму напісаў. (Чытае.) "Пане Яндрыхойскі! Калі ты, сабачая твая душа, заўтра ж не выпусціш маіх трох*

хлопцаў і ўсіх сялян, дык мамышы тваёй будзе капут. А табе самому я ўсё роўна **прадрылюю** некалі дзірку ў лобе. Гэта піша табе Данила **Дрыль**" [14, с.120]. У каламбуры абыгрываецца прозвішча *Дрыль*, якое супастаўляецца з падобным па гучанні словам *дрыліць*, што падказвае этымалогію ўласнага імені. Пры перакладзе гэтага каламбура на рускую мову быў выкарыстаны спосаб кампенсацыі: замест слова *дрыліць* ужываецца дзеяслоў *просверлить*, які мае тое самае значэнне, што і замененае слова ('зрабіць адтуліну ў чым-небудзь'), але не з'яўляецца сугучным антрапоніму *Дрыль*, таму каламбур не захоўваецца: *(Да Батуры.) Хопіць?. [Данила (Батуре) :] Вот какую ноту я ему написал. (Читает.) «Пан Яндрыховский! Если ты, собачья твоя душа, завтра же не выпустишь моих трех хлопцев и всех крестьян, так мамаше твоей будет капут. А тебе самому я все равно когда-нибудь просверлю дырку во лбу. Это пишет тебе Данила Дрыль»* [15, с. 51].

Падобныя цяжкасці ўзнікаюць пры перакладзе паранамастычных каламбураў, пабудаваных на абыграванні сугучных агульных назоўнікаў. Даволі часта ў такіх каламбурах адбываецца аднаўленне ўнутранай формы аднаго з кампанентаў паранамастычнай бінармы: *[Пані Яндрыхоўская:] Мой сын выконвае тую місію, якую ўсклала на яго айчызна. [Дзед Бадыль:] Пачакай, мы яшчэ патаўком яму гэту мысію* [14, с. 117]. Гукавая субстытуцыя ў даным выпадку мае непасрэднае дачыненне да народнай этымалогіі, паколькі службыць для тлумачэння незнаёмых слоў праз знаёмыя: іншамойнае незразумелае слова *місія* 'адказная роля, высокае прызначэнне каго-небудзь' замяняецца на відазмененае агульнавядомае *мыса* 'тое, што і морда ў жывёл'. У перакладзе на рускую мову паранамастычны каламбур страчваецца, бо другі паранамаз кампенсуецца паўторам слова *місія*, у выніку чаго знікае двухсэнсавасць і камізм выказвання: *[Пани Яндрыховская:] Мой сын выполняет ту миссию, которую возложила на него отчизна. [Дед Бадыль:] Погоди, мы еще припомним ему эту миссию* [15, с. 48]. Разгледжаныя намі паранамастычныя каламбуры на польскай мове не зафіксаваны.

Падводзячы вынікі даследавання, мэтазгодна яшчэ раз адзначыць той факт, што каламбур як від моўнай гульні ўяўляе сабой сур'ёзную праблему, якая патрабуе ўважлівага вывучэння з лінгвістычнага пункту гледжання. Перадача каламбура сродкамі іншай мовы прадстаўляе пэўныя цяжкасці для перакладчыка. Аналіз ілюстрацыйных прыкладаў паказаў, што найбольш часта пры міжславянскім перакладзе каламбураў выкарыстоўваецца спосаб калькавання, гэта абумоўлена тым, што абыграныя моўныя адзінкі маюць сэнсавую агульнасць, уласціваю для блізкарод-

насных моў. Пры немагчымасці зрабіць эквівалентны пераклад выкарыстоўваецца спосаб кампенсацыі, які не заўсёды дазваляе захаваць каламбур. Асаблівую цяжкасць для ўзнаўлення ў польскай і рускай мовах выклікаюць аманімічныя і паранамастычныя каламбуры, пры перакладзе якіх вельмі складана перадаць змест, не змяняючы пры гэтым форму, таму гэтыя віды каламбураў у перакладных тэкстах (асабліва польскамоўных) даволі часта прапускаюцца. Для пераадолення вышэйназваных цяжкасцей вельмі важна праводзіць аналіз спосабаў узнаўлення каламбура і ўлічваць усе яго асаблівасці пры перакладзе.

ЛІТАРАТУРА

1. *Рагаўцоў, В. І.* Маўленчае выражэнне камічнага ў беларускай драматургіі : манаграфія / В. І. Рагаўцоў. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2002 – 304 с.
2. *Шубадзёрава, А. М.* Каламбур у беларускай драматургіі : метаад. рэкаменд. / А. М. Шубадзёрава. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2007. – 56 с.
3. *Влахов, С. Н.* Непереводимое в переводе / С. Н. Влахов, С. В. Флорин. – М. : Междунар. отношения, 1980. – 343 с.
4. *Комиссаров, В. Н.* Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – М. : Высш. шк., 1990. – 250 с.
5. *Виноградов, В. С.* Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. – М. : Изд-во Ин-та общего и сред. образования РАО, 2001. – 224 с.
6. *Дидык, А. А.* Каламбур как предмет лингвопереводческого анализа / А. А. Дидык, С. В. Брыкина // IX Авдеевские чтения : сб. ст. по материалам Всерос. науч.-практ. конф., г. Пенза, 21 апр. 2021 г. / под общ. ред. канд. пед. наук Ю. А. Шурыгиной. – Пенза : Изд-во ПГУ, 2021. – С. 37–39.
7. *Гайломазова, Е. С.* К вопросу о лингвистической природе каламбура / Е. С. Гайломазова, Р. С. Ильясова // Гуманитарные и социальные науки. – 2021. – № 2. – С. 81–88.
8. *Парина, И. С.* Фразеологический каламбур как переводческая проблема (на материале немецких идиом) / И. С. Парина // Вестн. Нижегород. гос. лингвист. ун-та им. Н. А. Добролюбова. – 2009. – № 6. – С. 63–70.
9. *Козловская, Ю. Ю.* Способы перевода каламбура (на материале сказки Льюиса Кэрролла «Алиса в стране чудес») / Ю. Ю. Козловская // Молодой ученый. – 2018. – № 24 (210). – С. 352–353.

10. *Александрова, Е. М.* «Квазиперевод» каламбура : специфика использования алгоритмов / Е. М. Александрова // Вестн. Том. гос. ун-та. – 2019. – № 445. – С. 5–11.
11. *Щербина, А. А.* Сущность и искусство словесной остроты (каламбур) / А. А. Щербина. – Киев : Изд-во АН УССР, 1958. – 68 с.
12. *Трухтанов, С. И.* К вопросу о методологии перевода каламбуров (на примере русских переводов сонетов Шекспира) / С. И. Трухтанов, Е. В. Трухтанова // Русский язык и культура в зеркале перевода. – 2020. – № 1. – С. 215–225.
13. *Сайковская, А. Д.* Проблемы перевода имен собственных и каламбуров в сказках Льюиса Кэрролла на белорусский и немецкий языки / А. Д. Сайковская // 75-я науч. конф. студентов и аспирантов БГУ : материалы конф. : в 3 ч., Минск, 14–23 мая 2018 г. / редкол. : В. Г. Сафонов [и др.]. – Минск : БГУ, 2018. – Т. 2. – С. 454–457.
14. *Крапіва, К.* Выбраныя творы : у 2 т. / К. Крапіва. – Мінск : Маст. літ., 1986. – Т. 2 : П'есы. – 622 с.
15. *Крапіва, К.* Драмы и комедии : пер. с белорус. / К. Крапива. – М. : Искусство, 1975. – 576 с.
16. *Krapiwa, K.* Kto się śmieje ostatni : komedia satyryczna w 3 aktach / K. Krapiwa. – Warszawa : Czytelnik, 1956. – 109 s.
17. *Krapiwa, K.* Skowronki śpiewają : komedia w 4 aktach, 6 obrazach / K. Krapiwa. – Warszawa : Czytelnik, 1956. – 118 s.

Поступила в редакцию 25.03.2024